

München og de små folk

Taler

Carl Joachim Hambro

Dato

9 oktober 1938

Sted

Universitetets aula, Oslo

- 1 Den diskusjon som har vært ført i den norske presse efter Müncheneravtalen, har godtgjort i en grad som nesten er skremmende, hvor sterkt behovet er for et offentlig organ hos oss som kan spre utenrikspolitisk opplysning, som kan gjøre rede for hvad Folkeforbundet er, og hvad der er vår stilling til det, og som kan
- 5 forsøke å lære folk å stille de utenrikspolitiske spørsmål på en slik måte at de kommer i relasjon til våre egne interesser.

- Vi har oplevd å se en agitasjon omkring Nobels fredspris som står i den eiendommeligste motsetning til alt hvad denne pris skulde være, og til Nobels
- 10 ønsker for utdelingen og hans testamentariske bestemmelser om den. Og vi har ikke bare sett forsøk på å trekke fredsprisen inn i den partipolitiske diskusjon, skjønt sporene fra den siste utdeling skulde virke avskrekkende. Vi har sett noget ennu mere vidtrekkende og ennu mer uhyggelig - et forsøk på å kløve landet efter linjer som alene er bestemt av en ophisset stemning i øieblikket og ikke av
- 15 idéer eller overveiet tanke for Norges stilling.

- Gjennem en rekke av år har det vært en styrke for vårt land at utenrikspolitikk har vært betraktet som et nasjonalt anliggende og ikke som en partisak. Har det vært undtagelser, har de alene tjent til å illustrere hvor lite betryggende det er for
- 20 landets interesser og hvor overordentlig uheldig det er for sakene når utenrikske spørsmål søkes utnyttet til partipolitisk agitasjon. Tross all meningsforskjell mellem personer i det enkelte, har statsmaktene siden 1920 søkt å se ethvert utenrikspolitisk spørsmål som løftet op over partipolitikken.

- 25 Vår delegasjon i Genève har år efter år vært den samme uansett skiftende regjeringer - uforandret, bortsett fra utenriksministerens person. Denne stabilitet har tjent som forbillede og har bidratt til å øke respekten for Norge i det mellemfolkelige arbeide. Få ting har kostet de store demokratiske samfund mere enn spliden og partikampen om utenrikspolitiske spørsmål. Intet har

35 svekket deres maktstilling mere. Små stater har ikke råd til en slik kamp hvis de vil bestå, og ganske særlig ikke når denne kamp føres under stadig henvisning til den ene eller den annen stormakt. Til alle tider har det vært nettop en slik kamp som har gitt fremmede makter foranledning til å gripe inn og berøve små stater deres selvstendighet.

Man skulde da synes at det var ikke bare naturlig, men likefrem pliktmessig for dem som på den ene eller den annen måte er kallet til å våke over og vareta landets utenrikspolitiske interesser og til å følge med i det som skjer, å redegjøre
40 for betydningen for vårt eget land av det som er foregått ved Müncheneravtalen i september iår. Men man oplever at bra og ellers velmenende borgere hvis arbeide det ikke er å følge med i utenrikspolitikk, og som åpenbart heller ikke følger med, på grunnlag av et sentimentalt inntrykk som hverken bygger på viden eller på refleksjon, ikke bare søker å veilede den norske almenhet, men gir
45 uttrykk for en art skinnsyk vrede over at de som er satt til å følge disse ting på første hånd, ikke er behersket av den samme stemning som the man in the street. Man oplever at presseorganer som enn ikke gjør et forsøk på å fremstille kjensgjerningene som de foreligger, betrakter det som en art nasjonal forsyndelse når de som har fulgt begivenhetene på nærmere hold, har en annen opfatning
50 enn bladenes redaksjonelle.

Mest høirøstet optrer et par organer hvis yndlingsglose, når det tales om de store spørsmål, er «realpolitikk». Men for overhodet å kunne vite hvad der i det givne øieblikk er «realpolitikk», må man kunne vurdere kjensgjerningene. Og
55 for å kunne vurdere dem, må man kjenne dem og kunne se dem i historisk sammenheng.

Blader, og menn som liker å skrive i blader, nevner Folkeforbundet med den ironi som ofte synes å være et naturlig draperi for uvidenhhet, og omtaler sitt
60 lands delegasjon til Folkeforbundet som om det nærmest var en slags plett på en persons karakter å representere sitt land utadtil.

Like overfor denne forvirring i realpolitisk opfatning, og like overfor den hyppige tale om alt «snakket» i Folkeforbundet, er det nødvendig å minne om
65 at Folkeforbundets Forsamling ikke er en tilfeldig sammenstimling av selvbestaltede, taletrengte politikere. Folkeforbundets Forsamling består i det hele ikke av personer, men av stater. Det er ikke enkeltmenn som taler, likeså litt som enkeltmenn kan være medlemmer av Forsamlingen. Det er regjeringene

70 som taler. Og når det alt overveiende flertall av Europas utenriksministre - og
adskillige utenriksministre fra land utenfor Europa - møtes til offisielle
drøftelser av politiske og praktiske spørsmål, er det en kjensgjerning av betydelig
realpolitisk rekkevidde. De erklæringer som blir avgitt av utenriksministrene
eller av delegasjonene, er aktstykker av like bindende art som notevekslinger eller
75 andre offisielle erklæringer. Og hvad der av og til kan bebreides Forsamlingen, er
ikke at det tales for meget. Det er neppe nogen forsamling hvor det tales mindre
i forhold til sakenes viktighet enn i debattene i Genève, hvor hvert land har
ordet én gang. Men det kan sies med sannhet at det ofte burde være sagt mere i
Folkeforbundet, at det har vært tiett om det som det for verden og for verdens
80 fred hadde vært bedre at det var blitt talt om.

Og dårlig ser det ut for hvert lite land hvor man vil prøve å tie om det som er
hendt i denne høst, og prøve å lukke sine øine for det realpolitiske innhold av
det.

85

Müncheneravtalen er jo et ledd i en kjede av sammenhengende begivenheter,
hvis rekkevidde er uoverskuelig for den internasjonale rettssikkerhet.

90

Fra Versaillesfreden til 1936 søkte statsmenn i alle land å bygge op et system til
vern om den kollektive sikkerhet. Folkeforbundets pakt, hele komplekset av
internasjonale traktater, Briand-Kellogg-pakten - alt som av diplomater og
folkerettslærde blev gjort, var forsøk på å trygge freden og trekke op sådanne
bindende lovregler mot krig at enhver aggresjon skulde bli vanskelig for ikke å si
umuliggjort.

95

I 1936 stanset dette arbeide. Folkeforbundet hadde i 1935 for første gang siden
sin opprettelse gjort et forsøk - selv om det var et svakt og famlende forsøk - på å
være hvad det virkelig skulde være. For første gang i folkenes historie forsøkte et
demokrati av stater i fellesskap uten anvendelse av krigerske midler å tvinge en
100 stor stat til å stanse sitt overfall på et lite og svakt land. Forsøket var langt
mattere enn det efter paktens og Folkeforbundets resolusjoner skulde vært. Men
det blev gjort.

Det førte ikke frem. Ikke fordi sanksjonspolitikken ikke viste sig effektiv. Nei,
105 forsøket blev opgitt nettop fordi det viste sig at sanksjonene kunde føre frem.
Det blev opgitt fordi mektige kretser innen et par stormakter heller vilde at
Folkeforbundet skulde tape alt hvad det i disse år hadde vunnet, enn de vilde

110 opleve at de mange mindre stater sammen skulde kunne sette avgjørende
stengsler for en stormakts politiske utfoldelse. Stormaktenes klassesolidaritet
seiret over rettsprinsippet.

De menn som har ansvaret for at sanksjonspolitikken, som var rettspolitikken,
blev ofret for maktpolitikken, var i første rekke Neville Chamberlain og Sir
115 Samuel Hoare.

Man opgav i 1936 forsøket på å lede verdenspolitikken efter de moralske
prinsipper hvorpå all rettsutvikling er bygget; og maktpolitikken prinsipper
blev alt bestemmende. Hvad det betyr for de små stater, hvis selve tilværelse er
120 betinget av en internasjonal rettsorden, skulde ikke behøve nogen påvisning.

De siste henved tre års politikk har beveget sig gjennom en serie av kriser, alltid
fremkalt ved utslag av stormaktspolitikken. Man har gjerne talt om alternerende
kriser og avspenningsperioder. Men de små nasjoner gjør vel i å huske at ved en
125 avspenningsperiode forstår man bare fordøielsesprosessen efter at en stormakt
har slukt en liten stat.

Først forsvant Etiopia, så Østerrike. Og nu bivåner vi oppløsningen av
Tsjekkoslovakia.

130 Under trykket av disse års begivenheter, under fornemmelsen av at den
sikkerhet og de garantier Folkeforbundet skulde gi de små stater, idag er
illusorisk, har vårt land som andre mindre land måttet ta opp til revisjon
spørsmålet om de internasjonale forpliktelser som ikke lenger dekkes av
135 tilsvarende garantier, og som opfylt efter sin bokstav kunde tenkes å trekke oss
inn i en storkonflikt. Uttrykket for den reviderte opfatning er Stortingets
enstemmige vedtak av 31te mai i år, som uttaler:

140 «I tilslutning til trontalens uttalelse at det «alltid må være en oppgave for norsk
politikk å holde landet utenfor krigerske forviklinger», fastholder Stortinget
landets rett til å iaktta en hel og ubetinget nøytralitet i enhver krig som det selv
ikke godkjenner som nogen folkeforbundsaksjon.»

I tilslutning til denne stortingsuttalelse foreligger det offisielle kommuniqué fra
145 ministermøtet i København i juli i år. Her uttaler utenriksministrene for Belgia,
Danmark, Finland, Nederland, Luxemburg, Norge og Sverige i fellesskap:

«Overbevist om at deres stater bør fortsette sin deltagelse i Folkeforbundets
150 arbeide, har de konstatert at deres regjeringer er bestemt på å oprettholde den
linje for sin optreden som de har angitt ved å erklære at de betrakter
sanksjonssystemet under de nuværende forhold og efter den praksis som har
vært anvendt i de forløpne år som værende av ikke-obligatorisk karakter. De
mener forøvrig at denne sanksjonenes ikke-obligatoriske karakter ikke bare
155 består for en særlig gruppe av stater, men at den består for alle medlemmer av
Folkeforbundet. De er overbevist om at det er i Folkeforbundets interesse at
man uttrykkelig konstaterer denne rett til fri vurdering.»

I Folkeforbundets Forsamling i september i år blev så denne rett konstatert. Men
160 den debatt som under andre forhold i høi grad vilde ha samlet den
internasjonale interesse, blev i siste halvdel av september helt overskygget av den
serie av begivenheter som førte til Tsjekkoslovakias opløsning, og hvis formelle
hovedpunkt er overenskomsten i München mellem de fire stormakter. Det som
hendte her, er av alt opslukende og uhyggesvanger interesse for enhver liten stat
165 i Europa. Og utsikten til fortsatte konferanser mellem de fire optredende
statschefer for stormaktene varsler ille for de små stater; og de ser drøftelsene i
møte med følelser omtrent som dem en kanin må ha som har nydt det
privilegium å være tilskuere mens kvelerslangene i den zoologiske have blev foret
med dens stammefrender.

170

Tsjekkoslovakia var et produkt av Versaillesfreden; staten var skapt av England,
Frankrike, Italia og De Forente Stater; dens territoriale integritet var garantert av
175 bl. a. England og Frankrike; landet var Frankrikes forbundsfelle; gjennom år
hadde de ledende statsmenn i Tsjekkoslovakia - Masaryk og Benes - vært dyrket i
England og Frankrike. Ingen har tjent den britisk-franske ententes interesser
med større dristighet og dyktighet, med sterkere tro og tillit enn Benes. Og
Tsjekkoslovakia blev delt med Englands aktive bistand og med Frankrikes
180 approbasjon - uten å få anledning til å tale sin sak; uten å bli rådspurt, uten å bli
hørt.

Dette er ikke stedet til å drøfte hvorvidt Tsjekkoslovakias grenser var berettiget
eller hvorvidt statsstyret i Tsjekkoslovakia til alle tider har vært fremsynt og
185 moderat, tolerant og klokt. Bare de stater som står helt fremmede for og ikke

opfordrer til noen undertrykkelse av rasemessige eller religiøse minoriteter, har noen som helst rett til å fremkomme med offentlige beskyldninger mot en regjering som aldri har voldt Folkeforbundets minoritetsavdeling noen alvorlig
190 vanskelighet. Og den kjensgjerning står fast at Tsjekkoslovakias grenser blev bestemt av stormaktene, og de tvil som man i Tsjekkoslovakia måtte ha næret om hvorvidt grensene var de mest tjenlige, blev strengt bragt til taushet av England og Frankrike.

195 Nu er det enkelte små stater som ikke er garantert av stormaktene; de er ikke deres allierte; de har ikke hatt noen del i deres politikk. De hadde bevart eller de hadde inntil nylig bevart en viss tro, ikke en ubetinget, men en halvt skeptisk tro på at det fantes bindende internasjonale forpliktelser, visse grunnprinsipper for internasjonal rettferdighet og anstendighet - en tro på hver stats rett til å bli hørt
200 når deres skjebne og fremtid stod på spill. Hvad har disse stater nu å vente?

Enhver som levde med i Folkeforbundets forsamling i september i år, vil ha følt det skjebnesvangre trykk som hvilte over alle de delegerte, uansett politiske opfatninger og sympatier, følelsen av at man stod foran en moralsk og rettslig
205 katastrofe.

Naturligvis: Intet fornuftig menneske ønsket krig. Men hvor langt skal man tillate en stat å utbytte denne redsel for krig? Naturligvis er alle for fred. Men fred betyr ikke alene, kanskje ikke engang først og fremst - at det ikke er krig. Og
210 ingen varig fred er nogensinne blitt grunnlagt på vold, trusler og løftebrudd.

Det blev vanligvis sagt i Genève: «Det blir ikke krig så lenge det er en liten stat igjen å ofre.» Men bakefter? Hvordan kommer verden da til å se ut?

215 En fremskutt representant for et lite land ytret i Genève: «Nu vet vi hvorledes det skjer. Min stat er så liten at de kommer ikke engang til å betale en flyvebillett til Berlin når vi blir slukt.»

Det blev hvasket i korridorene at en av de franske delegerte hadde fått et brev fra
220 en berømt engelsk politiker som skrev: «Vi hadde valget mellom vanære og krig. Vi valgte vanære - og til tross for det får vi krig.»

Pointet er ikke hvorvidt dette brevet er autentisk eller ikke. Pointet er at den følelse det gav uttrykk for, var den følelse som rådet blandt alle Englands og

Frankrikes venner.

Det tilkommer ikke de små nasjoner å avgjøre hvorvidt de beslutninger som blev truffet av England og Frankrike, var de mest fremsynte eller i hvilken grad de
230 kan tjene disse lands snevre egeninteresser. Men det er givetvis en plikt for enhver ansvarlig statsmann i ethvert lite land å se hvorledes disse avgjørelser har betydning for hans eget folk. Det er en plikt for ham å huske hvad Hitler sa angående Østerrike, at det er en ren fiksjon å snakke om en så liten stats suverenitet, fordi de små stater alltid vil være avhengig av stormaktene på en slik
235 måte at deres selvbestemmelsesrett og suverenitet er uten praktisk betydning.

Dette er grunnlaget for overenskomsten i München. England og Frankrike har godtatt Hitlers opfatning.

240 I en meget klok og meget rolig redaksjonsartikkel i verdens største avis, «New York Times», for 30te september er forholdet uttrykt således:

«Intet menneske har visdom nok til å vite om det er blitt betalt en altfor høi pris for freden. Men ingen som er ærlig vil forsøke å innbille sig selv at det ikke er
245 blitt betalt en høi pris. Det er en pris som innbefatter tillatelse for Hitler til å marsjere inn i Tsjekkoslovakia nøiaktig på den dag han sa at han vilde marsjere. Det er en pris som avstår land og rikdomskilder alene under den likefremme trusel at det vilde bli anvendt makt hvis avståelsen ikke blev foretatt. Det er en pris som derfor kan komme til å opstille en premie for anvendelsen av lignende
250 trusler om vold i fremtiden. Det er en pris som ofrer en liten, sveket nasjon for de større naboers interesser. Det er en pris som enormt øker den farligste og mest aggressive europeiske makts ressurser. Det er en pris som setter en diktator som gladelig vilde ødelegge det siste spor av demokrati i Europa, i stand til å hevde med rette at han har fravristet Europas demokratier den største
255 diplomatiske triumf i nyere tid; at han har opnådd ved et blott ultimatum hvad Bismarck ikke maktet å vinne med sine store arméer. Det er en pris som avslører at hele det hittil rådende kollektive sikkerhetssystem er brutt sammen. Det er en pris som i øieblikket sterkt nedsetter sannsynligheten for at det amerikanske folk vil medvirke til noget slikt system.»

260

Enkelte små stater har hengitt sig til den forestilling at nasjonal selvbestemmelsesrett og suverenitet var en realitet. Og tilskyndet av England og Frankrike har de forsøkt å bringe sitt nasjonale forsvar i den beste stand for å

265 kunne motstå ethvert forsøk på å krenke deres rett og deres internasjonale forpliktelser.

Tsjekkoslovakia hadde påtatt sig til det ytterste av sin bæreevne de militære byrder landet følte sig nasjonalt og internasjonalt forpliktet til å påta sig. Og
270 Tsjekkoslovakia måtte utlevere sitt betydelige nasjonale offer til en stormakt - uten å få erstatning i nogen form; uten at engang den stat som overtok befestningene, skulde svare for nogen del av Tsjekkoslovakias statsgjeld.

Vil der bli tilbakevirkninger i andre små land?

275

Vi har allerede sett en liten stat sette ned sine forsvarsutgifter fordi det ikke kan nytte; vi har sett en annen øke dem ekstraordinært fordi man nu bare har sig selv å stole på.

280 I de fleste mindre stater er man klar over det forhold at vi i Europa nu er drevet over i en periode av rettløshet, krever en ny innstilling. «Nya Dagligt Allehanda» skriver i en artikkel den 11te oktober:

«Det sikkerhetssystem som blev bygget op efter Versaillesfreden, er nu
285 definitivt slått i stykker. Europa er gått tilbake til den rendyrkede stormaktspolitikk, og småstatene som allikevel hadde visse muligheter for å gjøre sig gjeldende i Genève, er igjen sunket ned i den rene ubetydelighet og bare blitt brikker i det maktpolitiske spill.»

290 Bladet påviser videre at den enkelte lille stats strengeste nøytralitet ingen ting betyr under en stormaktskrig; og det gir sin tilslutning til en tanke som har vært reist fra finsk side - om et nordisk virkelig nøytralitetsforbund.

I alle de små stater hever det sig engstelige røster. Alle vet sig truet. I
295 stormaktenes presse er det blitt reist krav om at ved det neste møte av det europeiske direktorat skulde iallfall Belgias og Portugals kolonier anvendes til å stabilisere freden. Hvorfor ikke. Det var kan hende en av de delinger det var lettest å bli enig om.

300 I det 18de århundre blev Polen delt av sine fiender. I det 20de blir Tsjekkoslovakia delt av sine venner og allierte. Da Polen blev delt i 1772, hadde landet vært besatt av russiske tropper i over femti år. Tsjekkoslovakia blev spart

305 denne langvarige utvikling. Men etter Polens første deling fulgte den annen og tredje, i 1793 og 1795. Historiens tempo er blitt adskillig raskere.

Enkelte som grubler over skjebnens omskiftelighet i de små nasjoners og deres føreres liv, vil naturlig minnes hvad der hendte i Folkeforbundet for tre år siden.

310

På forlangende av England og Frankrike blev Benes valgt til president for Forsamlingen. Det blev følt av stormaktene at de trengte en president av ganske særlig og trenet dyktighet til den minneverdige Forsamling i 1935 - som skulde planlegge sanksjonspolitikken. Benes ønsket ikke å bli stillet hvis det var noen
315 annen kandidat. Og den annen kandidat som hadde vært på tale, bødte sig for de to førende forbundsmakters ønske og trakk sig tilbake. Og Benes blev valgt.

Den fungerende rådspresident, M. Ruiz Guinazu (fra Argentina) uttalte følgende da han meldte valgresultatet:

320

«Det er min overordentlig behagelige plikt som president i Rådet og som ordfører for samtlige delegasjoner å fremføre min opriktige lykkønskning til den fremtredende statsmann som Forsamlingen nettop har kåret til å presidere over sin sekstende sesjon.

325

Navnet Benes er et av dem som er uløselig knyttet til det fredsarbeide som har vært utført under Folkeforbundets auspisier siden dets opprettelse. Hr. Benes har vært en utrettelig arbeider for den sak og er en av dem som alltid og under alle forhold og til tross for hvilke som helst vanskeligheter og usikkerhetsmomenter i
330 øieblikket har vist sig å være vidtskuende og besjelet av høie idealer. Hvem kunde være bedre skikket enn han til å lede forhandlingene i en Forsamling til hvis arbeide han år efter år har ydet så strålende bidrag? Alle hans lands venner og alle hans personlige venner - og han har så mange iblandt oss - gleder sig over den ære som er vist ham og setter pris på denne hyldest til den tsjekkosllovakiske
335 nasjon og til den mann som siden dens gjenfødelse med aldri sviktende evne har ledet sitt lands utenrikspolitikk.»

Ingen som var til stede, vil glemme det demonstrative bifall hvormed presidentens tale blev hilst. Det blev anført av den britiske delegasjon, hvis første
340 delegerte var Sir Samuel Hoare, dengang britisk utenriksminister. Neville Chamberlain var den mektige finansminister i den britiske regjering, på hvis

vegne Sir Samuel Hoare klappet.

345 For vel to år siden, den 30te juni 1936, trådte Folkeforbundets Forsamling sammen på ny. Dengang var Benes blitt valgt til president for den tsjekkosllovakiske republikk; og Forsamlingens plenarmøte blev åpnet av Anthony Eden, president i Rådet, vicepresident i Forsamlingen og dengang britisk utenriksminister og førstedelegeret i Folkeforbundet. Mr. Eden meddelte
350 at Benes bad sig entlediget og uttalte:

«Når jeg offisielt meddeler Forsamlingen denne tilbaketreden, føler jeg at jeg også bør gi de delegerte anledning til å uttrykke hvor meget de savner hr. Benes og sin dype takknemlighet til ham. For første gang siden Folkeforbundets
355 Forsamling har trådt sammen, er hr. Benes ikke iblandt oss. Jeg skal undlate å minne om alt det arbeide han har utført for Forbundet. Det står levende for oss alle. Han har vært en av Forbundets ypperste bygningsmenn så vel som en av de mest fremskutte borgere i sitt eget land.

360 Det mot og den evne til å beslutte for fremtiden som hr. Benes har lagt for dagen, vil sikkert inspirere oss alle til å føre videre det arbeide hans navn vil være uløselig knyttet til.

Jeg er sikker på at jeg tolker hele Forsamlingens ønske når jeg foreslår å sende et
365 telegram til hr. Benes med uttrykk for vår dyptfølte takk for hans innsats for Folkeforbundet. Med Deres tilslutning vil jeg sende følgende telegram:

«Idet Forsamlingen gjenoptar sitt arbeide fra den 16de sesjon bemerker den med stor beklagelse at dens president, Hs. Exc. M. Benes, president for den
370 tsjekkosllovakiske republikk, er trådt tilbake. Forsamlingen ønsker å overbringe ham sitt enstemmige uttrykk for høiaktelse og anerkjennelse. Idet jeg tolker Forsamlingens følelser og ønsker overfor Dem selv og Deres land, ber jeg Deres Excellence motta forsikringen om min største høiaktelse.»

375 Da Østerrike blev tatt, gav feltmarskalk Göring 12te mars den tsjekkosllovakiske regjering sitt æresord på at den tyske regjering vilde gjøre alt hvad der stod i dens makt for å forbedre forholdene mellom de to regjeringer, at den tsjekkosllovakiske regjering ikke hadde noget å frykte da Tyskland ikke hadde fiendtlige hensikter mot den. Disse to løfter blev gjentatt og rapportert av den
380 britiske ambassadør i Berlin. Dagen efter, 13de mars, sa baron von Neurath til

den tsjekkosllovakiske sendemann i Berlin at Tsjekkoslovakia i tilfelle av konflikt kunde falle tilbake på voldgiftstraktaten mellom Tsjekkoslovakia og Tyskland av 1926, som Hitler igjen hadde bekreftet høitidelig, da han brøt Locarno-traktaten 7de mars 1936. Det var også ved samme anledning Hitler uttalte at Tyskland kommer aldri til å bryte Europas fred: «Efter tre år kan jeg betrakte kampen for Tysklands likeberettigelse som avsluttet idag. Vi har ingen territoriale krav å fremføre i Europa.»

390 Den 14de mars 1938 gjentok Chamberlain i parlamentet de tre tyske løfter: Tsjekkerne hadde intet å frykte, sa han, dessuten var de beskyttet av voldgiftstraktaten. Den engelske utenriksminister Lord Halifax fant det imidlertid nødvendig å få det tredje tyske løfte om at voldgiftsretten vilde bli anvendt, bekreftet av Göring, og den tyske regjering gjorde det. Lord Halifax
395 uttalte ved den anledning i Overhuset følgende: «Disse forsikringer som er høitidelig avgitt og gjentatt mere enn en gang, venter vi naturligvis at den tyske regjering skal vedstå sig; og hvis den virkelig ønsker å se freden oprettholdt i Europa, hvilket jeg alvorlig håper at den gjør, er det ingen del av Europa hvor det er av mere vital betydning at forpliktelser må bli samvittighetsfullt
400 overholdt.»

Det spørsmål opstår naturlig i alle deres sinn som er satt til å stelle med politikk i de små stater: Hvad har hendt i disse to år? Eller siden mars iår? Har Tsjekkoslovakia eller hr. Benes gjort noget som ikke motsvarte de forventninger
405 Folkeforbundets talsmenn gav uttrykk for? Har han eller hans land brutt nogen forpliktelse eller slått inn på nogen ny politisk linje? Har han eller hans land forsømt å følge noget godt råd som er blitt gitt fra den engelske regjerings side? Ingenlunde. Og så følger det neste spørsmål: Hvilken liten stat blir den neste? Og hvad kan de små stater gjøre?

410 Der er et tsjekkisk eventyr; og det er nesten symbolsk at det nettop er tsjekkisk, om mesterkokken, berømt over det hele rike for sine ragout'er. Han innkalte engang et møte av kaniner og harer fra alle kanter og spurte dem i hvad slags saus de helst vilde bli servert.

415 Det er også det høieste som de små stater kan vente å bli spurt om hvis i det hele det nye quattrumvirat vil innkalle dem til noget som helst møte.

Man har hos oss våget å sammenligne Müncheneravtalen med Versaillesfreden;

og i tillit til at den norske almenhet har en overmåte kort hukommelse, har man ikke undsett sig for å tale om Versaillesfreden som om den var et enkeltstående voldsfenomen, som om der ikke gikk forut for den den blodigste og grusomste krig verdenshistorien kjenner, som om ikke de makter som til slutt seiret, hadde sett 425 veldig store områder av sitt land lagt øde som land aldri har ligget øde før, som om de ikke hadde sett traktater brutt og krigen brutalisert på en måte som ingen utenfor det land som tapte, hadde kunnet forutse. Man taler som om Versaillesfreden var noget annet enn den siste, og som man dengang trodde, avgjørende krigshandling, foretatt mens alle sår var friske, mens alle lidenskaper 430 var i bevegelse, mens ophisselsen overskygget all rolig vurderingsevne. For sent har man innrømmet den sannhet Winston Churchill uttrykker i sine erindringer om krigen omtrent i de ord: De menn som har vunnet en krig, har aldri vært i stand til å slutte en intelligent fred; og de menn som er i stand til å slutte en intelligent fred, har aldri kunnet vinne en krig.

435 I all nyere historie er det bare én fred som har vært varig. Den er lite kjent og har kanskje ikke noen meget stor politisk betydning. Den ligger over hundre år tilbake. Det var i den periode da Bolívar med hjelp av general Sucre frigjorde hele det spanske Amerika, fra Venezuela til Patagonia - en diktator hvis verk 440 består til denne dag, og som gav sitt diktatur tilbake til folket da dets hensikt var nådd, med en tale som er like lærerik idag som den var i 1819. Det skulde bestemmes grenser mellom de nye stater, og general Sucre blev anmodet om å trekke opp demarkasjonslinjen mellom Ecuador og Peru. Begge stater aksepterte hans grense. Men da han var dratt til Bolivia, hvis første president han blev, brøt 445 Peru freden, falt inn i Ecuador og erobret landstrekninger som før hadde hørt til vicekongeriket Peru. Ecuador tilkalte Sucre. Han kom med en hær; han tvang de peruvianske tropper til overgivelse på nåde og unåde. Den nye stats regjering spurte ham da ydmykt hvor grensen nu skulde gå mellom de to land, og han svarte: «Et slag tapt eller vunnet kan ikke endre rettferdighetens prinsipper. 450 Grensen skal gå nøiaktig som jeg stakk den opp før dere gikk til en forbryderisk krig.»

Det er så omtrent den eneste landegrense i Sydamerika som aldri senere har vært omtvistet. Men den visdom Sucre gav uttrykk, eiet ikke Europas statsmenn da 455 Versaillesfreden blev sluttet og med den de følgende traktater som har vært en ulykke for Europa.

Og inntil statene lærer å anvende begge de sett av menn som Winston Churchill

460 taler om, vil de overenskomster som avslutter kriger, bli av samme art som
Versaillestraktaten var.

Men selv da den blev sluttet efter verdenskrigen, blev det forhandlet med de
beseirede makter som den avsluttende akt.

465

I dette tilfelle var det et ubeseiret folk som uten å være representert ved
forhandlingene blev påtvunget en fred som ikke var resultat av en krig. Det er
dette som er en voldshandling uten sidestykke i civilisert historie.

470 Og uten at det i denne forbindelse har nogen avgjørende betydning for
vurderingen av selve rettsbruddet, er det naturlig like overfor all den
propaganda som spres også i vårt land, å minne ganske nøkternt om de faktiske
forhold i Tsjekkoslovakia.

475 De er rolig og objektivt opsummert i en resolusjon som blev enstemmig vedtatt
den 18de september i år på møtet av representantskapet i den internasjonale
organisasjon av League of Nations Unions. Resolusjonen lyder:

«I betraktning av at de krav som er fremkommet fra det tysktalende mindretall i
480 Tsjekkoslovakia inntil 1933 var så betydningsløse at den tyske regjering knapt
nok la merke til dem, skjønt denne regjering i Folkeforbundet gjorde sig til
minoritetenes og særlig de tyske minoriteters talsmenn;

at fra 1926 til februar 1938 deltok de tyske partier, også de borgerlige partier, i
485 de skiftende tsjekkoslovakiske regjeringsdannelser;

at den tsjekkoslovakiske regjerings foreliggende forslag synes å imøtekomme helt
ut de mål Henleins parti stilte sig ved de siste valg;

490 og at det ikke kan være nogen tale om å ta volds-demonstrasjoner som et fritt
uttrykk for folkeviljen på et tidspunkt da lidenskapene piskes op av en gruppe
agitatorer som vitterlig handler efter tysk ordre;

og videre i betraktning av at den ting at det innen Tsjekkoslovakia finnes en stor
495 tysktalende minoritet forklares ikke bare av strategiske, men også av økonomiske
og geografiske forhold og strekker sig langt tilbake gjennom historien;

og idet det minner om de voldgiftstraktater som er sluttet mellom Tyskland og
500 Tsjekkoslovakia, uttaler representantskapet sin overbevisning om at det er
nødvendig å gjennomføre den reform som er foreslått av den tsjekkoslovakiske
regjering på en slik måte at den fyldestgjørende tilgodeser alle de interesser som
står på spill og fremholder at det vilde være ødeleggende for den mellomfolkelige
rettsordning og skjebnesvangert for alle nasjoners sikkerhet å tåle at noen
505 forandring av de nuværende grenser blev påtvunget Tsjekkoslovakia med vold.»

Det er ikke mange måneder siden «The Times» skrev at ingen stat har
behandlet sine minoriteter så godt som Tsjekkoslovakia. Og hvad den oplyste
510 almenhet tenker i England, blev temmelig klart formulert av Lord Cranborne
under debatten i Underhuset. Han har selv vært parlamentssekretær for
Utenriksdepartementet under to konservative regjeringer; hans far har sittet i en
rekke konservative regjeringer. Hans farfar, gamle Lord Salisbury, var det
konservative partis store chef og store utenriksminister. Han representerer den
515 eldste tradisjon i britisk politikk. Lord Cranborne uttalte: «Freden i Europa
blev bare reddet ved at man kastet til ulvene et lite land, hvis mot og verdighet
overfor en utålelig provokasjon for oss alle har vært en åpenbaring og en
inspirasjon.»

520 Det er ikke vanskelig å skape en halvt sentimental sympati for det man kaller
undertrykte nasjonaliteter; og man har lett for å glemme alle de historiske
forutsetninger som har betinget statsdannelser, og å resonnere ut fra sitt eget
lands lykkelige og homogene nasjonale konsistens i en del av Europa hvor alle
befolkningsforhold er så broket at statsdannelser efter nasjonalitetsprinsippet
525 ikke er mulige.

Slik som Tsjekkoslovakias grenser blev trukket op, var de i sine hovedtrekk ikke
tilfeldige. Det var det gamle kongerike Bøhmens grenser. Og når man taler om
at sudetertyskerne «kommer tilbake» til Tyskland, er det en fullkommen
530 fiksjon. De har i mere enn tusen år vært borgere av Bøhmen og har aldri hørt til
Tyskland.

Bøhmen var i en del hundre år en del av det østerrikske keiserdømme - «det
hellige romerske rike» - hvis forhold til det Tyskland som efter hvert blev mere
535 og mere identisk med Prøissen, aldri var hjertelig og ikke sjelden var direkte
fiendtlig. Den lange rekke av kriger mellem «det hellige romerske rike» hvortil

sudetertyskerne hørte, og Prøissen kan man si endte med den tysk-østerrikske krig i 1866.

540

Under de skiftende politiske konjunkturer i det østerrikske dobbeltmonarki fristet nasjonalitetene og sprogene vekslende skjebner. Tysk var aldri rikssprog; for visse formål spilte latinen denne rolle. Men først i det 19de og 20de århundre, tross all «internasjonalisme» den minst internasjonale epoke historien kjenner, har man for alvor søkt å gjennomføre en systematisk undertrykkelse av nasjonale minoriteter. Og denne undertrykkelse rammet i årene etter 1900 i særlig grad de slavisktalende folk i Tyskland og Ungarn.

545

Nettop i vårt land er det kanskje naturlig om folk husket iallfall så langt tilbake når det gjelder det tsjekkosllovakiske spørsmål. En del av de herrer som i denne tid har følt begeistring for seierherrene fra München, kan neppe gjøre det.

550

Den første tsjekkosllovakiske minister som tok opphold i Oslo, begynte sitt virke med å legge en krans på Bjørnsons grav med en takk til Bjørnson fra det tsjekkosllovakiske folk. Han gjorde en pilegrimsferd til Aulestad for å hilse på fru Karoline. Selv hadde han gjort sin inntreden i det politiske liv den gang hans far, som var redaktør, blev fengslet uten lov og dom for å ha publisert Bjørnsons artikkel om undertrykkelsen av tsjekkosllovakerne.

555

Og det er kanskje ikke av veien å minne om i denne tid at det engang var en mann som het Bjørnson, og som torde tale fra det lille land. Han skrev i sin artikkel fra 1907 om undertrykkelsen av minoritetene blandt annet:

560

«I prøissisk Polen forbys det polske barn å bekjenne Gud i sitt eget sprog. Små barn straffes for det, og foreldrene for barnas skyld. Ja, en eldre bror ved gymnasiet vises bort fra dette, fordi hans yngre søster i folkeskolen ikke kunde be på tysk. Prøisserne spytter efter barn på gaten, fordi disse taler polsk. De fordriver polakkene fra deres jord; de prøver på alle måter å drepe deres levende sjel...

565

Magyarene undertrykker hjemme hos sig selv tre millioner slovakker. De forbyr dem å bruke sine fedres, sin sjels tale, de håner deres kjærlighet til historiske minner. De stenger muséene, de konfiskerer midler som skulde forene dem med deres fedres liv. De skjeller dem ut i Riksdagen for «svin», de kaster dem ned ad trappene, og de spytter efter dem i bladene.»

570

575

Og Bjørnson sa i sin store artikkel den gang noget mere, som har en nesten profetisk klang når vi leser ordene idag.

580

Han sa: «Og dog er de store Folkeforbund det eneste som kan redde de små stater; utvilsomt også det eneste som fører til verdensfreden. Initiativet tilhører de små folk, ti deres liv er i fare.»

585 Og han sa videre: «Alt fredsarbeide må begynne med å bekjempe ikke så meget krigen, som krigsmoralen, dens årsak.»

Det er ikke dem som sier «Enn freden da»; det er ikke dem som i virkeligheten appellerer til voldsinstinktene ved å kalle enhver som ser sakens alvor, for
590 krigshisser - som bidrar til å fremme fredens sak. Det er dem som peker på faren fra krigsmoralen; det er dem som ser klart årsakene til fredsbrudd, og som forstår at fred betyr noget annet og mere enn det at krig ikke er erklært.

Det som er den største tragedie ved Benes's skjebne, er ikke at han ser sig og sitt
595 land forrådt og prisgitt av de allierte, hvis rådgiver og mest lojale venn i Europa han hadde vært. Det er ikke engang det skuespill han har måttet være vidne til, at et folk, at en hel generasjon var villig til å dø med ære, som brente efter å gjøre det ytterste offer for fedrelandet, blev nektet også dette og pålagt å prisgi sin stat, utlevere hundretusener av landsmenn for ikke å bringe sine allierte stormakter i
600 krigsfare.

Den største bitterhet er den bevissthet han nu har vunnet: at hvis han ikke hadde trodd på England og Frankrike, vilde hans lands og Europas stilling ha vært en annen. Hvis han med den innflytelse han faktisk hadde, med den makt
605 han utøvet på nedrustningskonferansen, hadde tatt standpunkt mot krigsmoralen og mot krigsårsakene og ikke sett det som målet for europeisk fredspolitikkk å slå fast for alle tider maktforholdet efter Versailles, vilde nedrustningskonferansens resultat kunne ha blitt et annet.

610 Benes har et hovedansvar som han deler med de menn som nu har vært bestemmende i den engelske regjering, i første rekke Sir John Simon - et hovedansvar for at nedrustningen blev en illusjon og ikke et faktum.

Det er nødvendig å huske også det når man vil drøfte fred og fredspris idag.

Og det er nødvendig å stille sig selv det spørsmål: Hvor meget av ansvaret for demokratienes maktesløshet ligger i deres mangel på nasjonal ansvarsfølelse?

620 De som har ferdes en del i Frankrike i de siste år, kan vanskelig ha undgått å se de mange plakater fra franske forsvarsorganisasjoner som illustrerte produksjonen av militærfly i Italia, Tyskland og Frankrike og påviste hvad 40-timers arbeidsuke i de militære fabrikker betyr for forsvarsberedskapen. Man kan ikke på samme tid kreve alt innen sitt eget land, forlange mere og mere av samfundet, 625 yde mindre og mindre - og mane til kamp mot samfund hvor ydelsen er større, hvor offerviljen er mere levende, og hvor andre krav enn de samfundet stiller, ikke blir tålt.

Man får pløie betydelig dypere ned i grunnen enn en del av de herrer gjør som 630 har forkynt freden i denne tid. De bør legge sig på sinne Malmbergs ord:

Det sinnets lugn där ingen vrede brinner

kan hemligt dig försimpla och förhärda.

635

Du får ej bli så vidsynt at du finner

förmildringsgrunder för det avskryvärda.

640 När våldets heros, när «den starke mannen»

låter sin hänsynslösa piska vina

- se till, att ej du glömmmer offrets pina

645

av idel iver att förstå tyrannen.

Kan sådan orätt du med saktmod skåda,

650 då är till nederlag din klarhet vorden,

då är den frid du vunnit dig til våda

655 - en stötesten, en styggelse på jorden.

Grunnfeilen ved så uhyre megen fredspropaganda har vært at man alene har fremstilt freden som noget negativt og passivt istedenfor å gi ordet det positive og aktive innhold som alene gjør fred til noget levende og bestående, en tilstand
660 i landene og i menneskenes sinn.

Før man evner å gjøre freden like interessant, like spennende, like livsfarlig som krigen er, vil man aldri kunne vekke den sterkeste, mest levende ungdoms aktive interesse for noget som kaller sig fredsarbeide. Det er aldri en appell til passivitet
665 eller refleksjon og ennå mindre en appell til velvære som river ungdommen med. Det er en appell til dåd, til innsats og eventyr, til offervilje. Man må gå til krig mot krigen.

Hvad er mest spennende: å bygge en bro eller å ødelegge den? Å skape et kunstverk eller å brenne det? Å dyrke land eller å legge det øde? Å redde
670 menneskeliv eller å slå mennesker ihjel?

Få vil være i tvil om svaret.

675 Der er et tankeeksperiment som er gjort av nogen av Folkeforbundets beste venner - og som er diskutert - ikke minst i England:

Sett at man innførte en almindelig verneplikt, trenet de unge menn og kvinner til alt annet enn det å drepe. Sett at man hadde en internasjonal armé å kaste inn
680 i Spania - ikke for å bringe borgerkrigen til å flamme ennå villere, men for å bygge landet op igjen; for å gjenreise kirker og muséer, for å slå bro over elvene på ny, for å rydde de rykende ruiner, for å gjøre olivengårdene fruktbare, for å utføre hele det konstruktive arbeide som kunde bringe landet på fote.

685 Sett at man hadde internasjonale armékorps å sende til China - ikke på Chinas bekostning, ikke for å røve deres skatter - men for å hele og læge og forebygge. For å demme op og regulere elvene, for å stanse epidemiene, for å bekjempe hungersnøden.

690 Er det utenkelig?

Det er hvad Folkeforbundet har gjort gjennom en rekke av år; i beskjeden

695 målestokk kanskje og uten noen art av reklame. Og allikevel er det få ting som
taler sterkere til fantasien, og få ting som er mere skikket til å fremkalle
forhåpninger om en noget lysere fremtid enn nettopp den art av internasjonalt
samarbeide som har foregått, og som foregår under Folkeforbundets ledelse.

700 Og er det noget land hvor vi særlig skulde huske det, og hvor det ingen
jordbunn skulde være for tåpelig og helt ukyndig tale om Folkeforbundet, da er
det Norge.

705 Det var Nansen som i Folkeforbundets oppdrag reddet krigsfangene i Sibir og
førte hjem til 31 forskjellige land de 423 000 fanger som uten Folkeforbundet
ville vært bukket under. Det var Folkeforbundet som tok imot de 800 000
kristne flyktninger fra Lille-Asia etter krigen - de 600 000 av dem bar epidemisk
smitte - gav dem lægebehandling, skaffet dem jord, vant dem inn igjen for
samfundet. Og hvor mange hundretusener flyktninger, rettløse, fortvilte,
mishandlede, har ikke Folkeforbundets Nansenkontor reddet i disse år!

710 Det var Folkeforbundet som frelste Europa fra pesten og epidemiene som kom
fra øst etter verdenskrigen og truet med en ny svartedød. Og denne kamp mot
farsotten pågår hver dag. Det er Folkeforbundet som har standardisert all serum
som brukes i landene idag; det er Folkeforbundet som gratis leverer typene ut til
715 alle lands helseautoriteter; og de blir mottatt like redbont uansett om statene er
medlemmer av Folkeforbundet eller ikke, i U.S.A. som i Tyskland eller Brasil.

720 Folkeforbundet har sitt store arbeide mot epidemiene i full gang i China. De
ambulanser som det siste år har gjort sin gjerning derute, og som skal utvide sin
virksomhet neste år og søke å etablere et virkelig sanitetsvesen i Midtens Rike, er
de største medisinske enheter som har optrådt i noen organisert kamp mot
epidemiene.

725 Mange land har vært med og støttet dette arbeide med gaver. Det hollandske
parlament bevilget på regjeringens forslag en større pengesum til formålet. I
Danmark har staten og det røde kors skjenket 3 millioner doser anti-
difteriserum og 30 000 doser anti-stivkrampe (tethanus)-serum. Det
amerikanske røde kors har ydet sitt meget betydelige bidrag. Fra Tyskland har de
store medisinske firmaer som Bayer gitt kostbare medisinske preparater. Norge
730 har ingenting ydet.

En av Folkeforbundets ambulanser er blitt bombardert av japanerne; assistenter og tjenere er blitt drept. De er ikke de første av Folkeforbundets funksjonærer som er falt på ærens mark; og dermed mener man i Folkeforbundet ikke det felt hvor man kjemper for å drepe, men for å frelse menneskeliv.

Kan det tenkes noget mere spennende enn Folkeforbundets årelange kamp for å få kontroll med opium og morfin, heroin og kokain? Det har vært en kamp mot sterke økonomiske interesser, mot den organiserte forbrytelse; en kamp som har vært ført i alle verdensdeler og på alle hav, og som er ført seierrikt igjennem, til vi nu ser målet meget nær - den dag da det ikke produseres mere opium og koka enn det som er nødvendig til teknisk og videnskapelig bruk.

Og det er dem iblandt oss som har ment at når det har vært mulig efter års arbeide og kamp å kontrollere en produksjon som har gitt et enormt utbytte, og som innen sin begrensning er nyttig, ja nødvendig, men som i spekulasjonens hender blir en fare for all moral og en forbereder av forbrytelser, da skulde det heller ikke ligge utenfor mulighetens grenser å nå til internasjonal kontroll med en annen produksjon som også innen sin begrensning er nødvendig, men som når den får drives ukontrollert, er en fare for hele den kristne kultur.

Kampen mot slaveriet, kampen mot handelen med kvinner og barn som gjennom alle disse år har vært drevet og har gitt så store resultater - også det er kapitler om livsfare, om spenning, om død i Folkeforbundets tjeneste for folkenes felles sak.

De samme folk som med høi røst kritiserer Folkeforbundet uten egentlig å vite hverken hvad de kritiserer eller hvad Folkeforbundet er og hvad det gjør, forkynner på den annen side at Norges opgave, at de små staters opgave i det hele, det er alene å tie stille. Det er altfor farlig for de små å tale. Det er riktig at det kan være farlig å tale - når man ved tale forstår ytringer av sympati eller antipati, politiske eller agitatoriske stemningsutbrudd og ikke en påvisning av faktiske forhold, saklig drøftelse av prinsipper og retningslinjer.

Og det er dårlig for et folk når det tåler at de personer taler som uten å ha de kunnskapsmessige og politiske forutsetninger for å forstå, heller ikke synes å ha de menneskelige. Like overfor dem som har pekt på de uhyggelige rettslige og realpolitiske konsekvenser av det som er skjedd, anfører disse skribenter: «Man kan jo ikke vente annet; de sitter i Folkeforbundet; de unner ikke andre å treffe

avgjørelsene mens de selv snakker.»

775 Tror nogen at det finnes noget fornuftig menneske som lenges efter å ta
ansvaret for krig eller fred i Europa? Som synes at det er attråverdigg?

780 Tror nogen på den annen side at dømmeevnen hos et folk utvikles når de som
føler sig kallet til å veilede, forsøker å appellere til instinktene ved den art av
resonnement like overfor menn som på sitt lands vegne er nødt til å gjøre sig op
en mening og gi denne mening uttrykk?

785 De ansvarlige kan naturligvis undlate å ha en mening, og i visse kretser kan de
vinne ry for visdom ved det. Der hvor man i påkommende tilfelle resonnerer
som fuglehandleren i Kjøbenhavn. Det kom en dame inn til ham og skulde
kjøpe en papegøie som kunde tale, og han viste henne en praktfull fugl. «Kan
den tale?» spurte hun. «Nei,» sa han, «men den er en satan til å tenke.»

790 Vi kjenner statsmenn hvis ry er bygget op på denne måten. Det er ikke alltid de
små stater er tjent med dem.

795 For det er ofte farligst å tie stille. Det har neppe nogensinne hendt at en liten stat
har lidt overlast fordi dens offentlige menn våget å peke på rettsprinsipper og
idéer og å tale imot overgrep og voldshandlinger mot andre små stater. Men det
har ikke sjelden vært så at små stater har måttet betale dyrt for den moralske
feighet som bandt deres tunge når de store makter krenket rett og billighet,
traktater og gitt ord. I utenrikspolitikken gjelder det helt ut for ethvert lite folk
at føler det ikke forpliktelsen til å være sin brors vokter, da kommer det til å stå
ene og forlatt på sin egen nøds dag.

800 Og vi skulde da i vårt land ha visse tradisjoner. Det er ikke Bjørnson alene som
«fra dets Høie» har talt myndige ord til mektige voldsmenn. Frem igjennem
hele det 19de og de første år av det 20de århundre var det alltid menn i Norge
som var på vakt for små og undertrykte nasjoners sak. Wergeland fremfor alle,
Welhaven, Bjørnson, Ibsen, Lie, fremover til Nansen. Men det var ikke de store
805 menn alene. Det var hele den våkne del av folket.

Tenker vi i denne tid tilbake 75 år og vet noget om hvorledes man i Oslo
reagerte da Polens folk i 1863 reiste sig til oprør mot det mektige Russland, da
har vi ingen grunn til å være stolte over den utvikling vår offentlige mening har

gjennemgått.

815 Det var et regulært oprør mot keiser og forfatning i en mektig «vennlighetsinn» stat som var vår direkte nabo. Men i de dagers Kristiania var ingen i tvil om sin sympati og om det riktige og viktige i å gi den sympati uttrykk.

En dag i april stod det i «Morgenbladet» et stort opprop som blev byens samtaleemne. Det het her blandt annet:

820 «Mellem Nationene finder der en solidarisk Deeltagelse og Medfølelse Sted for hinandens Lykke, Frihed og Uafhængighed. Ogsaa det norske Folk kan yde sit Bidrag til at udtrykke den almindelige Folkestemning.

825 I den Overbevisning, at Medborgere dele vor Mening om, at man bør søge at finde et almindeligt og offentligt Udtryk for det norske Folks Ønsker og Deeltagelse for den polske Nation og dens Fremtid, tillade vi os at indbyde til et almindeligt Møde.»

830 Oppropet var undertegnet av alle byens ledende menn. Listen begynte med Joh. H. Andresen, «Konsul og Kommunerepresentant», og endte med C. With, dengang kaptein, senere generalløytnant. Ordføreren stod der, kommandanten på Akershus, medlemmer av Høyesterett, stortingsmenn av alle partier.

835 Og til det store møte som blev holdt i festningens gymnastikksal var tilstrømningen enorm. Mellem tre og fire tusen mennesker var til stede, og møtet blev ledet av daværende lektor L. K. Daa. Det blev av hver av talerne forelagt en resolusjon som blev vedtatt med den mest intense tilslutning. Den første blev foreslått av rektor Hartvig Nissen. Den lød:

840 «Det polske Folk er, uden at have krænkert eller udfordret sine Naboer, ved deres Overmagt berøvet Uafhængigheden paa en retløs Maade, som truer enhver mindre Stat med de største Farer.»

845 Den neste blev foreslått av bankchef Frølich som var annen taler, den tredje av handelsstandens store mann, grosserer P. W. W. Kildal, den fjerde av Studentersamfundets formann, advokat Joachim Ebbell og den femte og siste av stortingsmann, senere statsminister Steen.

850 Det var resolusjoner rettet mot en bestemt makt, til fordel for et blodig oprør.
Men de vakte hverken redsel eller forargelse i datidens norske hovedstad. De
vakte tilfredsstillelse.

Året etter, i 1864, døde Daniel Schiøtz som den første av de norske frivillige i
855 Danmarks kamp mot Prøissen og Østerrike; og til hans minne skrev Bjørnson et
dikt som forhåpentlig ennu leses i våre skoler. Det begynner:

«Han på ingen stormagt vænted

860 uden den som er hos Gud.

Dengang han sig døden hænted,

skikket han ej forud bud

865

ned til England og til Franken,

om han fik lov at dø

870 mellem brødrene på banken

ved den dybe danske sjø.»

Idag synes det som om det på mange hold vilde blitt panikk i landet over Ludvig
875 Daa og P. W. W. Kildal som over Steen og Bjørnson.

Det er som om det vi vant i 1905 så langt fra å åpne våre hjerter ut mot verden
og øke vår aktpågivende sympati for andre folkeslag som er mindre heldig
politisk stillet - tvert imot har forkapslet oss i nasjonal avstengthet og gitt oss en
880 følelse av at ingen ting angår oss lenger; vi har vårt på det tørre. Selve den ting at
vi var utenfor verdenskrigen har bragt mange, tilsynelatende de fleste, til å
glemme den fare vårt land allikevel svevet i; og den lettjente rikdom som
strømmet inn i landet, Nordens begunstigede stilling i disse år har bidratt til å
fremelske en lite fremsynt tilskuermentalitet i vårt folk, en slags uuttalt tro på at
885 det alltid skal være vårt privilegium bare å se på, og at det for oss alene gjelder å
stille med de snevreste materielle interesser og lukke våre øine for alt annet.

890 Man forteller i Amerika om en avis som stod på så svake føtter at det var en
ordre i redaksjonen at intet mord blev omtalt før man hadde undersøkt hos
økonomidirektøren om morderen var annonsør.

Men denne store forsiktighet har aldri vært oppfattet som fortrinlig skikken til å
øke et blads omsetning eller styrke dets moralske og økonomiske prestisje.

895

I sin tale i Underhuset om Müncheneroverenskomsten nevnte Chamberlain
med en slags beklagelse at man aldri i Folkeforbundet hadde anvendt artikkel 19
- det er den artikkel som åpner adgang til en revisjon av traktater som ikke lenger
stemmer med de faktiske forhold.

900

Og det er riktig; man har aldri offentlig diskutert å anvende artikkel 19; og det er
riktig at det er en feil at man har veket tilbake for en diskusjon om artikkel 19.

905 Men det er to stater som mindre enn noen andre har rett til å beklage sig over
denne taushetens politikk. Det er Frankrike; og det er England. For det har
hendt at andre stater, små stater eller store stater som er svake (China), har søkt å
bringe artikkel 19 frem til diskusjon; men de er hver gang blitt stanset av
Frankrike, som med støtte av England har krevet at artikkel 19 skulde være
tabu, som har latt forstå at det vilde bli betraktet som en likefrem uvennlig
910 handling om noen stat vilde antyde at komplekset av traktater efter
verdenskrigen kunde trenge revisjon.

Og allikevel, hvor meget bedre hadde ikke Europa og de små nasjoner stått idag
dersom de ikke hadde latt sig intimidere, dersom de ærlig og åpent hadde pekt
915 på rettsprinsippene og paktens forpliktelser når stormaktene helst vilde glemme
begge deler. Og i hvor høy grad vilde ikke en senere tids Chamberlain kunne
beklage det hvis ingen røst hevet sig idag mot den form for revisjon av artikkel
19 som blev lagt til grunn i München!

920 Det er enkelte nasjoner hvis menn fremfor andre skulde ha forpliktelse til å tale,
nasjoner som ingenting har vunnet ved krigen, som aldri har søkt å opnå noget
av Folkeforbundet, som intet har å kreve og ingenting å avgi.

Løftes det ikke en advarende røst fra dem når selve grunnlaget for alt
925 internasjonalt samarbeide blir angrepet, lyder det hyldestrop fra dem når
maktpolitikken triumferer over rettens idé, da ser det ille ut i Europa.

930 Vi er ett av de folk. Vi plikter å gjøre til våre Bjørnsons ord: «Initiativet tilhører
de små folk. Ti deres liv er i fare.»

935

Kilde

C. J. Hambro: "Norge, München og Folkeforbundet", i: For fred og frihet. Oslo 1939, s. 32-78

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/munchen-og-de-sma-folk>

940

945

950

955

960

965